

OPTOMETRIJAS ATTĪSTĪBAS VĒSTURE LATVIJAS UNIVERSITĀTĒ

Aprakstu sagatavoja Ivars Lācis un Vitolds Grabovskis

Optometrija ir redzes primārās aprūpes profesija, kas veidojas no klīniskās optometrijas un balstās uz dažādu zinātņu nozaru pētījumiem redzes uztverē. Savā 2003.gada lekcijas ievadā par optometrijas vēsturi ASV D.A.Goss (*D.A.Goss*) uz jautājumu kāpēc optometristiem būtu jāpārzina sava vēsture sniedz sekojošas atbildes: optometrija ir un vienmēr ir bijusi svarīga un unikāla profesija; optometrijai ir daudz ar ko lepoties; mums jāmacās vēsturi, lai neatkārtotu iepriekš pieļautas kļūdas; mums jāizjūt respekts pret tiem, kas veidojuši optometriju. Optometrija ir unikāla ar to, ka profesijas bāze ir plašs akadēmisku pētījumu spektrs un tajos piedalījušies gan plaši pazīstami fiziķi, piemēram, T.Jungs (*T.Young*), H.Helmholcs (*H.Helmholtz*), psihologi – M.Verthaimers (*M.Wertheimer*), neirofiziologi – D.H.Hjübels (*D.H.Hubel*) un T.N.Vīzels (*T.N.Wiesel*). Mūsdienu optometrija ir labs piemērs tam, ka klasiskā zinātņu nozaru klasifikācija ir savu laiku pārdzīvojusi. Tāpēc ar nelielu humora piedevu fiziku varētu klasificēt kā optometrijas apakšnozari, jo Tomass Jungs pētījumus gaismas viļņu dabā sāka drīzāk kā ārsts, nevis kā fiziķis. Viņš laikā ap 1800.gadu dubultspraugu izmantoja optometra konstrukcijā, ar kura palīdzību pētīja savas acs astigmatismu, aberācijas, akomodācijas mehānismu un citas īpašības. Par saviem pētījumiem acs optikā viņš Londonas Karaliskajā Akadēmijā referēja trīs gadus pirms slavenā ziņojuma par gaismas dabu. Ar optometriju saistīti pētnieciskie centri ir atrodamī daudzās universitātēs, tie nereti veidojušies pie fizikas fakultātēm. Piemēram varam minēt Kalifornijas, Ohajo vai Latvijas Universitāti. Visos procesos līdzīgs ir tas, ka sākumā programmas kodolu iznes akadēmiski titulēti fiziķi un lektori no optometrijas profesionālās jomas. Taču ļoti atšķirīgi ir laika intervāli no pirmās idejas līdz studiju programmu atvēršanai. Jau pieminētajā Berklijas koledžā Kalifornijas universitātē process prasīja 17 gadus (1904.-1921.), turpretī Latvijas Universitātē no idejas līdz programmai mēs nonācām viena gada laikā (1991.-1992.). Straujo optometrijas veidošanos Latvijas universitātē veicināja arī dažādi ārējie faktori, piemēram, tehnisko nozaru finansiālā krīze periodā pēc neatkarības atgūšanas, augsti (arī akadēmiski) kvalificētu acu ārstu ieinteresēta piedalīšanās programmā jau no tās sākuma. Noteikti jāmin arī LU kolēģu veiksmīgā starptautiskā sadarbība ar Itālijas optometrijas entuziastiem.

Par to, kas paveikts 23 gados, kopš pirmās optometrijas programmas atvēršanas Latvijas Universitātē un noieta ceļu līdz studentu skaita ziņā līdzvērtīgai Fizikas un matemātikas fakultātes nodaļai, tad arī ir turpmākais stāsts. To lasot, jāievēro, ka ceļa sākumā bija ne tikai jārada studiju programma Latvijas Universitātē, jāveido jauns pētījumu virziens Latvijā – redzes zinātne, doktora studiju līmenim un akadēmiskā personāla izaugsmes vajadzībām, bet vienlaikus arī aktīvi jāiesaistās redzes primārās aprūpes sistēmas pārveidē valstī. Bija nepieciešama Universitātes kolēģu uzņēmīga rīcība, uzsākot redzes aprūpes biznesu, lai radītu prakses vietas topošajiem optometristiem un darba vietas nākamajiem speciālistiem pēc studiju pabeigšanas.

Situācijas raksturojums redzes optikā un Pusvadītāju fizikas katedrā 1991. gadā

Tolaik Latvijas optikas tirgū darbojās divas vadošas kompānijas: "Vision Express" un valsts uzņēmums "Latvijas optika". "Vision Express" Latvijā ienesa Lielbritānijas optikas firmu tradīcijas, piedāvājot gan optometristu pakalpojumus, gan arī redzes korekciju ar modernu konstrukciju lēcām, tajā skaitā – astigmatiskām. Optometristu darbu varēja veikt tikai oftalmologi un firmas pašapmācīti optiķi un pārdevēji. Produktu un pakalpojumu cenas "Vision Express" bija augstas, un tāpēc ne visi iedzīvotāji varēja tos atļauties. "Latvijas optikā" cenas bija ievērojami zemākas, un tā izgatavoja brilles vadoties, no poliklīniku acu ārstu izrakstītajām receptēm. Piedāvāto lēcu veidu klāsts "Latvijas optikā" bija ļoti ierobežots. Latvijā tajā laikā redzes primāro aprūpi nodrošināja ap 200 oftalmologu, kuru darba vietas pārsvarā bija

poliklīnikās un slimnīcās, kur arī tika veiktas redzes pārbaudes un izrakstītas brīļu receptes. Lai gan oftalmoloģija Latvijā tolaik bija relatīvi labi attīstīta, izrakstot brīļu recepti poliklīnikās un izgatavojot brilles optiķās, nebija atgriezeniskās saites starp oftalmologu un optiķi, tāpēc tikai retos gadījumos astigmatiski redzes refraktīvie defekti tika koriģēti ar toriskām lēcām. Oftalmologiem arī trūka specifisko zināšanu optometrijā un specializētas optometriskās aparatūras. Nozīmīgākais centrs redzes korekcijā ar kontaktlēcām tajā laikā atradās Stradiņa slimnīcā un tajā darbojās izcili speciālisti Remo Skrickis un Lotārs Ķirsis. Šajā centrā pacientiem galvenokārt piedāvāja pašu izgatavotas cietās kontaktlēcas no PMMA materiāla. Latvijā bija izplatīta bēdīga prakse rīkot autobusu braucienus uz Lietuvu, kur pacientiem masveidā lika Krievijā ražotas mīkstās kontaktlēcas. Tas bieži vien tika darīts bez rūpīgas izmeklēšanas un maz rūpējoties par turpmāko acu veselību.

1992.gads, Itālijas Florences optiķu skolas apmeklējums. Kreisā pusē prof. S.Villani ar saviem studentiem.

Optometrijas un redzes zinātnes nodaļas pasniedzēji nelielā atpūtā 1992.gadā Itālijā klosterī Orvietto. Trešajā rindā no kreisās puses pirmais – prof. I.Vītols, trešā – lekt. L.Apsīte, piektais acu ārsts I.Lukša, ceturtajā rindā no labās puses pirmais – doc. J.Dzenis, pēdējā rindā no labās puses – Lotārs Ķirsis.

Padomju Savienībā tika uzskatīts, ka Baltijā ir augsti izglītots intelektuālais potenciāls ar labām darba tradīcijām un Rīgā bija izvietoti daudzi zinātniskie centri, kuros veica pētījumus pēc militārā kompleksa pasūtījuma. Darba tirgus fiziķiem bija plašs un Latvijas neatkarības atgūšanas laikā fizikas nozare bija spēcīga. Līdz ar lielvaras sabrukšanu militāra rakstura pasūtījumi pazuda un fiziķiem bija jāmeklē jaunas nozares, kurās tie varēja būtu noderīgi. Zinātniekiem no militārām izstrādāšanām bija jāpārorientējas uz cilvēku vajadzībām, bija prognozējams arī krass fizikas studentu skaita kritums. Spēcīgu impulsu optometrijas studiju attīstībai Latvijā deva Universitātes pusvadītāju fizikas katedras pasniedzēju Ilmāra Vītola, Ivara Lāča un Pētera Cikmača tikšanās ar Itālijas izglītības menedžeri Umberto Zerbini un optometristu Sergio Villani no Starptautiskā universitāšu centra Florencē. Kopīgi tika sagatavots un 1991.gada 7.oktobrī parakstīts līgums starp Latvijas Universitāti un Starptautisko Universitāšu Centru Itālijā par sadarbību optometrijas studentu apmācībā. Tūlīt pēc tam sākās intensīvs darbs pie mācību

programmu veidošanas un gala pārbaudījumu prasību izstrādāšanas. Tika izpētītas Lielbritānijas un Amerikas Savienoto Valstu optometrijas skolu programmas. Pieredzes nolūkos tika apmeklētas optiķu un optometristu skolas Itālijā, ASV un Lielbritānijā. Pārņemot labāko ār-

zemju pieredzi un par pamatu ņemot Latvijas Universitātes labākās tradīcijas, tika izveidota pilnīgi jauna tipa maģistra studiju programma, kam reģionā līdzīgu nebija. Pasākuma veiksmi nodrošināja tas, ka optometrijas programmu realizācijā piekrita piedalīties ne tikai fiziķi, bet arī vadošie Latvijas acu ārsti: Ideja Vaļkova, Ildze Hercoga, Lotārs Ķirsis, Lilita Apsīte un Ivars Lukša. No fiziķu puses pie optometrijas mācību programmas iedzīvināšanas Latvijas Universitātē strādāja Ilmārs Vītols, Ivars Lācis, Pēteris Cikmačs, Vitolds Grabovskis un Jānis Dzenis.

Optometrijas izveide Latvijā

Intensīva darba rezultātā jau 1992.gada rudenī Universitātē tika apstiprināta Optometrijas maģistra studiju programma. Tas nebija viegls process. Jauno programmu vispirms vajadzēja apstiprināt Fizikas un matemātikas fakultātes Domē, kur virkne kolēģu pamatoti iebilda pret programmas fizikai neraksturīgo saturu un brīdināja par akadēmisko standartu neizpildes riskiem. Par optometrijas programmu izveidi mums jāpateicas rektoram Jurim Zaķim, kurš piekrita parakstīt riskanto līgumu ar Florences Starptautisko Universitāšu centru. Tieši ar centra

Optometrijas studiju programmu satura apspriešana 1997.gadā. No labās puses uz kreiso: doc. V.Grabovskis, prof. I.Lācis, prof. I.Vaļkova, lekt. L.Apsīte, maģistrs G. Villani, bildes priekšpusē daļēji redzams prof. I.Vītols.

Optometrijas maģistra studiju programmas izlaidums 1996.gadā – Itālijas studenti. No kreisās puses otrajā rindā: prof. I.Lācis, lekt. L.Apsīte, doc. I.Hercoga, 7.pēc kārtas – doc. P.Cikmačs.

atbalstu Universitātē tika izveidots moderns redzes primārās aprūpes kabinets. Tajā bija pilnībā nokomplektēta lieliska optometrista darba vieta. Redzes izmeklējumiem varēja izmantot modernu biomikroskopu – spraugas lampu ar videokameru un monitoru. Tas atļāva studentiem tieši sekot profesionāļu veiktajam acs izmeklējumam. Studenti ieguva iespēju refraktīvo defektu izmeklēšanā izmantot skiaskopu, rokas oftalmoskopu, labi aprīkotu zīmju projektoru, kā arī tolaik Latvijā nepazīstamu un visā pasaulē unikālo Japāņu firmas NIDEK autorefraktometru. Latvijas Universitātes Cietvielu fizikas institūtā, līdztekus citām laboratorijām pirmo reizi darbu sāka redzes refraktīvo defektu korekcijas ambulance. 1992.gada 11.novembrī Universitātē tika apstiprināts nolikums par Itālijas studentu uzņemšanas noteikumiem optometrijas studijām. Novembra beigās pirmie itāļu studenti iestājās Latvijas Universitātē un jau 1993.gadā, pamatojoties uz iepriekš iegūtām universitāšu līmeņa studijām, viņi tika pieļauti pie gala pārbaudījumiem. Gala pārbaudījumi sastāvēja no četrām būtiskām

Svinīgā sēde 1997.gadā LU Mazajā aulā. No kreisās puses: prof. S.Villani, doc. P.Cikmačs, rektors J.Zaķis, FMF dekāns A.Broks.

Cikmačs, doc. Jānis Dzenis, acu ārsts Ivars Lukša, acu ārste Maija Salna. Daudzi itāļu studentu maģistra darbi bija tematiski interesanti un labi izstrādāti. Kā piemēru var izcelt Gerardo Villani, Mauro Zuppardo, Daniele Guidi, Angi Minichiello un Alessandro Fosetti darbus, kuru pētījumu rezultātu augstais līmenis nav zaudējis aktualitāti arī pēc 20 gadiem.

Vairāki no itāļu studentiem pēc maģistra grādu iegūšanas Latvijas Universitātē sniedza bezmaksas palīdzību redzes primārās aprūpes jomā Latvijā. Tā Daniele Guidi un Bruno Carasciali Bērnu slimnīcas Bērnu redzes centrā veica redzes korekciju ar kontaktlēcām, Massimiliano Stolfa, Giuseppe Sarti un Guidi Camiciottoli veica bērnu redzes pārbaudes dažās Rīgas skolās un apmācīja skolēnus vingrinājumiem redzes funkciju uzlabošanai. Tika sniegta arī tehniskā palīdzība Bērnu slimnīcas redzes centram un Latvijas Universitātes Optometrijas un redzes zinātnes nodaļai, dāvinot zinātnisko aparāturu un grāmatas.

Pirmie Latvijas studenti maģistratūras programmā tika imatrikulēti 1993.gada 22.martā. Tie

Pēc maģistra darba aizstāvēšanās 1997.gadā Ķengaraga ielā 8. No kreisās puses pirmajā rindā: doc. S.Purviņa, doc. I.Hercoga, studente V.Sperga, studente, prof. I.Vaļkova, absolvente A.Eglīte, prof. I.Vītols. No kreisās puses otrajā rindā: doc. V.Grabovskis, studente, studente, studente A.Balgalve, lekt. L.Apsīte, doc. J.Dzenis, prof. I.Lācis, doc. P.Cikmačs.

sadaļām: eksāmena acu slimībās, eksāmena optometrijas teorijā, praktiskā eksāmena redzes korekcijā un maģistra darba aizstāvēšanas.

Itāļu studentu maģistra darbus pirms aizstāvēšanas recenzēja divi speciālisti – viens mediķis un kādas dabaszinātnes pārstāvis. Pārbaudījumu komisija bija sekojošā sastāvā: prof. Juris Zaķis, prof. Ilmārs Vītols, prof. Sergio Villani, prof. Ideja Vaļkova, doc. Vitolds Grabovskis, doc. Ivars Lācis, doc. Andris Broks, doc. Ildze Hercoga, doc. Aivars Simanovskis, doc. Pēteris

bija medicīnas studijas absolvējušie: Aldis Andžāns, Anda Balgalve (1996.gadā aizstāvēts maģistra darbs), Una Epnere, Jana Gertnere, Andžela Eglīte (1997.gadā aizstāvēts maģistra darbs), Terēza Mašinska (1998.gadā aizstāvēts maģistra darbs). Pēc maģistra programmas studijām Anda Balgalve 19 gadus Optometrijas un redzes zinātnes nodaļā pildīja lektores pienākumus un studentus ievadīja kontaktlēcu profesionālajās gudrībās. Lektore Balgalve arī aktīvi veicināja uzvedības optometrijas atziņu izplatību valstī un ir ilggadēja Latvijas Optometristu un optiķu asociācijas valdes priekšsēdētāja.

1997.gada pirmais Optometrijas bakalaura studiju programmas izlaidums. No kreisās puses: G.Papelba (Krūmiņa), K.Stankeviča (Jučkoviča), I.Miķelsone (Jefromova), J.Vārna.

1993.gadā tika uzņemti arī pirmie Latvija studenti bakalaura studiju programmā un 1997.gadā četri no tiem ieguva bakalaura grādu dabaszinātnēs, optometrijā. Tie bija Inga Miķelsone (Jefromova), Gunta Papelba (Krūmiņa), Kristīne Stankeviča (Jučkoviča) un Jogita Vārna. Pēc maģistra studiju pabeigšanas Gunta Krūmiņa ir nodaļas akadēmiskā personāla sastāvā, ir izgājusi visu akadēmisko amatu secību un kopš 2015.gada ir Latvijas Universitātes profesore medicīniskajā fizikā. Inga Jefromova un Jogita Vārna ir

optometristes, Kristīne Jučkoviča strādājusi valsts pārvaldē un uzņēmumu vadībā.

Laikā, kad LU uzsāka optometristu sagatavošanu, Eiropā tikai Lielbritānijā un Īrijā redzes primāro aprūpi galvenokārt veica optometristi. Pārējās Eiropas valstīs redzes pārbaude un brillu receptes izrakstīšana bija oftalmologu prioritāte. Redzes optiķi, savukārt, izgatavoja brilles pēc gatavās receptes. Izsniedzot gatavās brilles, optiķim bija jāsaprot, kāpēc nereti viņu klients neredz tik labi kā cerēts. Tāpēc optiķi centās aizvien vairāk iegūt zināšanas par redzi, redzes defektu izmeklēšanu un korekciju. Optiķu skolas Eiropas lielajās valstīs savās programmās iekļāva kursus, kuros studējošie apguva zināšanas redzes izmeklēšanā un korekcijā. Līdz ar to vairāku optiķu skolu programmu saturs sāka tuvojies optometrijas mācību programmām. Taču atbilstoši konkrēto valstu likumdošanai optometristu zināšanas ne vienmēr varēja legāli izmantot praksē. Pie tam dažādu optiķu skolu programmas un likumdošanas prasības bija atšķirīgas. Eiropas optiķu profesionālās asociācijas sāka darbu pie vienotu prasību izstrādāšanas optometrista profesijai un pie optometrista profesijas atzīšanas vienotā Eiropā. Amerikas Savienotajās Valstīs šis darbs tika uzsākts jau 1922.gadā, kad nodibinājās optometristu profesionālā asociācija, Austrālijā tāda tika nodibināta 1923.gadā. Izveidojot optometrijas mācību programmu 1992.gadā, Latvijas Universitāte iekļāvās Eiropas tendencē izveidot kopēju optometrijas izglītības sistēmu un vienotas profesijas prasības. Tūlīt pēc Latvijas, 1993.gadā Spānijā, Portugālē un Polijā, bet 1995.gadā arī Zviedrijā un Nīderlandē līdzīgas optometrijas mācību programmas tika ieviestas šo valstu universitātēs.

Optometrijas mācību programmas parādīšanās Latvijas Universitātē un Itālijas studentu studijas šajā programmā izsauca interesi Eiropas optiķu sabiedrībā. 1994.gadā ECOO (*European Council of Optometry and Optics*) sūtīja savu pārstāvi zviedru P.Sēderbergu (*P.Sederberg*) uz Latviju iepazīties ar situāciju uz vietas. Sēderberga kungs tiek ar Latvijas Universitātes Optometrijas un redzes zinātnes nodaļas pasniedzējiem, Latvijas Universitātes rektoru, Latvijas Izglītības ministru un dod pozitīvu vērtējumu situācijai optometrijas apmācībai Latvijā. Tā paša gada maijā Ķelnē, Vācijā notiek ECOO sanāksme, kurā no Latvijas piedalās doc. Vitolds Grabovskis. Šajā ECOO sanāksmē P.Sēderbergs sniedz pozitīvu ziņojumu par optometrijas studijām Latvijas Universitātē. Tajā pašā laikā Itālijas Optiķu asociācija (*Federottica*), kuru tajā laikā vada Dž.Rikko (*G.Ricco*), nav apmierināta ar to ka itāļu optiķi mācās universitātes līmeņa optometriju Latvijas Universitātē. Šis jautājums tiek apspriests speciālā sēdē, kurā piedalās ECOO vadošie darbinieki, Federottica pārstāvji un doc. V.Grabovskis no Latvijas Universitātes. ECOO vadība aicina Latvija Universitātei rast kompromisu ar Federotticu itāļu optometristu tālākizglītības jautājumos.

1994.gadā Starptautiskās optometrijas konferences laikā Rīgā vizītē ierodas AUESCO (Eiropas Optometrijas skolu asociācija) vadošie darbinieki Ž.P.Rūsens (*J.P.Roosen*) un Jans Petrakjans (*I.Petrakjan*) Viņi uzaicina Latvijas Universitāti iestāties AUESCO un aktīvi piedalīties kopīgu mācību programmu izstrādē.

Optometrijas studiju programmu izaugsme: mācību spēki un absolventi

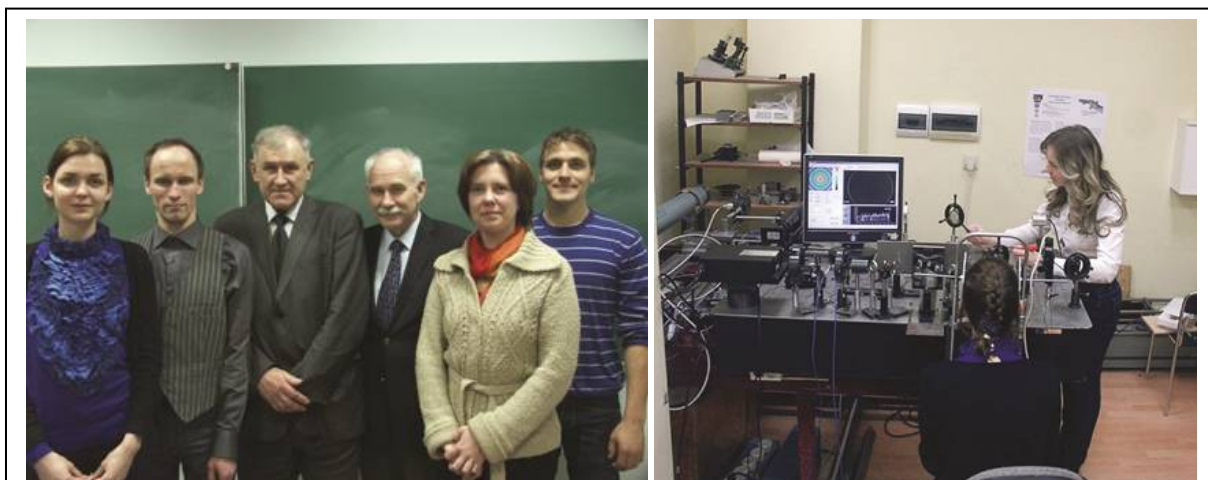
Sākotnēji optometrijas studijas Fizikas un matemātikas fakultātē tika veidotas Pusvadītāju fizikas katedrā, profesora Ilmāra Vītola vadībā. Pusvadītāju fizikas katedras telpas, auditorijas un laboratorijas atradās Cietvielu fizikas institūta ēkā, Ķengaraga ielā 8. Par Pusvadītāju fizikas katedras daļas slodzes akadēmisko personālu kļuva oftalmologi: prof. Ideja Vaļkova, doc. Ildze Hercoga un lekt. Lilita Apsīte. Programmu nodrošināt palīdzēja arī citu Universitātes fakultāšu mācību spēki, taču, lai nosegtu "visu spektru", bija īsā laikā jāpaplašina kvalifikācija. Doc. Pēteris Cikmačs apguva Oftalmisko optiku un Optometriskos instrumentus, doc. Vitolds Grabovskis – Briļļu tehnoloģiju, doc. Ivars Lācis – Ievadu optometrijā, Acu kustības, Redzes uztveri. Atslēgas priekšmeti bija Redzes refraktīvo defektu korekcija, kuru uzņēmās izstrādāt doc. Ildze Hercoga kā arī Acs anatomija un Acu slimības – lekt. Skaidrīte Purviņa. 1995.gadā Pusvadītāju fizikas katedra tika pārveidota par Optometrijas un redzes zinātnes nodaļu, vadītāji no 1995.gada līdz 2001.gadam bija Ivars Lācis, no 2001.gada līdz 2007.gadam – Vitolds Grabovskis, no 2007.gada līdz 2015.gadam – Ivars Lācis un no 2015.gada – Gunta Krūmiņa. No 1993. līdz 2008. gadam mēs piedāvājām četrgadīgu bakalaura programmu, kuru

Optometrijas un redzes zinātnes nodaļu vadītāji. No kreisās puses: doc. V.Grabovskis, prof. I.Lācis, prof. G.Krūmiņa

Boloņas iniciatīvas iespaidā no 2008.gada īstenojam trijos gados. Optometrijas bakalaura programmu, iegūstot dabaszinātņu grādu optometrijā, ir sekmīgi pabeiguši 438 absolventi. Akadēmisko maģistra programmu optometrijā mēs piedāvājām no 1992.gada līdz 2011.gadam. Sākot ar 1998.gadu pabeidzot viengadīgu profesionālo programmu mūsu akadēmisko programmu absolventi varēja iegūt profesiju – optometrists. No 2010.gada par vispopulārāko no mūsu studiju programmām ir kļuvusi optometrijas profesionālā maģistra (divu gadu programma). Līdz 2015.gadam profesionālā optometrista diplomu ir sekmīgi ieguvuši jau 199 absolventi. Līdz 2015.gadam deviņi nodaļas absolventi jau ir kļuvuši par medicīniskās fizikas doktoriem, bet astoņi no tiem turpina akadēmisko karjeru Latvijas Universitātē. Patlaban paaudžu maiņa Optometrijas un redzes zinātnes nodaļā ir novedusi pie tā, ka nodaļas kolektīvs var sākt darbu pie jaunas zinātnes nozares – Redzes zinātnes, pakāpeniskas atzīšanas gan Latvijas Universitātes, gan arī Latvijas Zinātnes padomes nomenklatūrā. Jaunie pasnie dzēji darbu ar studentiem vienmēr ir savienojusi ar pētniecību, taču viņu ieguldījumu apjomi programmu attīstībā vai pētījumos ir individuāli atšķirīgi. Pētniecības bāze daudzus gadus ir bijusi LU CFI Redzes uztveres laboratorija, kuru paralēli profesora pienākumiem fakultātē sekmīgi ir vadījis Māris Ozoliņš. Prof. M.Ozoliņš ir arī veiksmīgākais doktora darbu vadītājs.

Studiju darbu var nodrošināt tikai spektrāli pilna komanda no laboranta līdz profesoram. Interesanti, ka vairums nodaļas akadēmiskā personāla pārstāvju savu darbu universitātē ir sākuši kā laboranti.

LU CFI Redzes uztveres laboratorijas darbinieki 2013.gadā. No kreisās puses: doktorante K.Juraševska, vad.pētnieks V.Karitāns, prof. M.Ozoliņš, prof. I.Lācis, vad.pētniece G.Krūmiņa, vad.pētnieks S.Fomins. Attēlā pa labi – mērījumu iegūšana pie optiskā galda – maģistratūras studente A.Paušus (Petrova).

Iepazīsimies ar mūsu personāla vēsturi Latvijas Universitātes darbinieku statusā mazliet detalizētāk, kolēģus pieminot alfabētiskā secībā: Apsīte Lilita – pasniedzēja un lektore no 15.01.1993. līdz 31.08.2013., Āboltiņa Skaidrīte – lietvede un laborante no 06.09.1965. līdz 31.05.2005., Baldasari Luka – laborants no 02.02.2015., Balgalve Anda – asistente un lektore no 01.09.1996. līdz 30.06.2015., Butlere Inta – laborante, studiju metodiķe un inženiere no 09.10.1974. līdz 15.09.1993., Cikmačs Pēteris – pasniedzējs, vecākais pasniedzējs, docents no 01.09.1979., darbu nodaļā turpina, Dzenis Jānis – laborants, inženieris, vecākais pasniedzējs, docents no 01.09.1978., darbu nodaļā turpina, Fomins Sergejs – fiziķis, pētnieks, docents no 20.04.2015., darbu nodaļā turpina, Fridrihsons Jānis – laborants, lektors no 01.09.1996. līdz 31.08.2015., Grabovskis Vitolds – laborants, inženieris, vecākais pasniedzējs, docents no 15.03.1965. līdz 30.06.2015., Gurdziels Paulis – laborants no 12.01.2002. līdz 31.07.2015., Haraškēviča Silvija – izglītības un studiju metodiķe no 02.08.1984. līdz 16.08.2010., Hercoga Ildze – docente no 01.09.1996. līdz 03.04.2003. (mirusi), Ikaunieks Gatis – laborants, pētnieks, docents no 14.04.2003., darbu nodaļā turpina, Juraševska Kaiva – inženiere, lektora pienākumu izpildītāja no 01.10.2007., darbu nodaļā turpina, Karitāns Varis – inženieris, pētnieks, docenta pienākumu izpildītājs no 20.04.2005., darbu nodaļā turpina, Kassaliete Evita – lektore no 07.09.2009., darbu nodaļā turpina, Kreicberga Māra – pasniedzēja no 01.09.1998., darbu nodaļā turpina, Krūmiņa Gunta – lektore, docente, asociētā profesore, profesore no 16.11.1999., darbu nodaļā turpina, Laicāne Ilze – optometriste, zinātniskā asistente no 12.08.2013., darbu nodaļā turpina, Lācis Ivars – laborants, asistents, vecākais pasniedzējs, docents, profesors no 20.03.1969., darbu nodaļā turpina kā profesors *emeritus*, Lukša Ivars – lektors no 27.09.1995. līdz 16.06.1997., Ozoliņš Māris – laborants, inženieris, vecākais pasniedzējs, docents, profesors no 01.01.1973., darbu nodaļā turpina, Petrova Anete – laborante, studiju metodiķe, lektora pienākumu izpildītāja no 01.12.2008., darbu nodaļā turpina, Pinnis Jānis – laborants, inženieris no 01.09.1996. līdz 31.09.2015., Purviņa Skaidrīte – lektore, docente no 01.09.1995., darbu nodaļā turpina, Šitcs Ernests – elektronikas inženieris no 01.01.1965. līdz 30.06.2015., Švede Aiga – laborante, lektore, docente no 01.09.1998., darbu nodaļā turpina, Timrote Ieva – zinātniskā asistente, lektora pienākumu izpildītāja no 06.02.2012., darbu nodaļā turpina, Trukša Renārs – elektronikas inženieris, zinātniskais asistents no 12.08.2013., darbu nodaļā turpina, Valeiņa Sandra – pasniedzēja no 07.10.2003. līdz 31.01.2015., Vaļkova Ideja – stundu pasniedzēja, asociētā profesore no 01.11.1993. līdz

04.07.1999., Villani Sergio – asociētais profesors no 01.11.2001. līdz 02.10.2002., Vītols Ilmārs – laborants, asistents, vecākais pasniedzējs, docents, profesors no 15.09.1954. līdz 30.06.2000. (miris).

Optometrijas un redzes zinātnes nodaļas studiju programmas veidot ir palīdzējuši arī pārējo fakultātes nodaļu pasniedzēji un kolēģi no citām fakultātēm. Mēs sakām paldies matemātiķim – profesoram Jānim Bulam, fiziķiem – profesoram Andrim Brokam, profesoram Andrejam Siliņam, docentam Aivaram Simanovskim, docentam Ģirtam Barinovam, ķīmiķei – docentei Dagnijai Cēderei, biologiem – profesoram Jurim Imantam Aivaram, docentam Eiženam Slavam, lektorei Kamitai Eglītei, asociētai profesorei Līgai Ozoliņai-Mollai, mediķiem – profesorei Aijai Žilevičai, profesoram Nikolajam Sjakstem, profesoram Imanuelam Taivanam, psiholoģei – pasniedzējai Vitai Kalniņai un viņu palīgiem Latvijas Universitātes Bioloģijas, Ķīmijas un Medicīnas fakultātēs.

Ne visi no optometrijas programmu atbalstītājiem ir bijuši LU darbinieki, proti viņu ieguldījums ir īstenots brīvprātīgi ziedojot savu laiku studiju darbam. Šo personu sarakstā, piemēram, varam minēt kontaktlēcu speciālistu Lotāru Ķirsi, mūsu absolventus Ilzi Dilāni, Ievu Timroti.

Savā darbībā Optometrijas un redzes zinātnes nodaļa ir centusies piesaistīt ārzemju speciālistus un pasniedzējus. Jau no Latvijas optometrijas pirmsākumiem Latvijas Universitātē mācību

Nodaļas sēdēs tiek diskutēts par studiju programmu pilnveidi, redzes zinātni un par nodaļas attīstību. 2013.gads Ķengaraga ielā 8, lasītāvā. No kreisās puses: prof. I.Lācis, A.Petrova, K.Juraševska, doc. P.Cikmačs, doc. G.Ikaunieks, lekt. A.Balgalve, lekt. J.Fridrihsons, doc. S.Fomins, doc. S.Purviņa.

procesā piedalās ievērojams Itālijas optometrists, pasniedzējs Sergio Villani. Ļoti daudzi Itālijas optometristi ir viņa skolnieki. Prof. S.Villani ir saņēmis Latvijas Universitātes maģistra diplomu ar kārtas Nr.1. Viņš ir arī daudzu zinātnisku rakstu un optometrijas mācību grāmatu autors. Piemēram, kā Latvijas Universitātes izdevums ir izdota plaša optometrijas mācību grāmata divos sējumos. Latvijas Universitātes sadarbību ar Zviedrijas optometristiem ir veicinājis ungāru izcelsmes oftalmiskās optikas speciālists Roberts fon Sandors. Viņš kā optometrijas pasniedzējs bija labi pazīstams

Zviedrijas optiķu sabiedrībā. R.Sandors lasīja lekcijas arī Latvijas Universitātē un organizēja zviedru studentu grupu mācībām Latvijas Universitātes maģistratūras studiju programmā. Viņam bija plašs interešu loks, piemēram samuraju kultūrā. Stokholmā ir viņa veidots optikas muzejs. Par nožēlu Roberts Sandors bija diabēta slimnieks un lekciju laikā Budapeštā mira. Iesākto Latvijas Universitātes sadarbību ar Zviedriju turpināja prof. Uve Fransens. Viņš kā neirofizioloģijas speciālists noorganizēja optometrijas problemātikai veltītu konferenci Stokholmā, kuras darba materiāli tika publicēti grāmatā. Lekcijas Optometrijas un redzes zinātnes nodaļā ir lasījuši ievērojami optometrijas nozares speciālisti, piemēram, Kurts Ostlunds, Klāss Feinbaums, Kenets J.Ciuffreda, S.van Zandens un citi.

Zinātne Optometrijas un redzes zinātnes nodaļā

Nodaļas mērķis vienmēr ir bijis arī pētījumu bāzes radīšana redzes zinātnē. Sākotnēji pētījumi tika veikti, izmantojot iepriekšējo pieredzi fizikā un LU Cietvielu fizikas institūta atbalstu.

Turpinājumā, mainot interešu un kompetences jomas un pats galvenais piesaistot nodaļas darbā jaunus talantīgus absolventus, ir izdevies radīt bāzi krāsu redzes uztveres studijām, acu kustību, uzmanības, noguruma pētījumiem. No bikiem soļiem optometrijas laukā, nodaļas kolēģi ir kļuvuši par ietekmīgu redzes primārās aprūpes speciālistu praktiskās apmācības, mūžizglītības un klīnisko pētījumu skolu Baltijā. Kā piemērus varam minēt 2011.-2013.gadā veikto skolēnu redzes skrīningu Rīgā (vairāk nekā 11000 skolēnu) vai 2015.gadā Evitas Kasalietes (Redzes uztveres raksturlielumi grafēmu kognitīvajā apstrādē), Ievas Timrotē (Perifērās vizuālās informācijas ietekme uz centrālā uzdevuma izpildi) un Kaivas Juraševskas (Psihofizikāla pseidoizohromatiska testa izveide un krāsu izšķirtspējas sliekšņa novērtējums)

Nodaļas darbinieki veicot dažādu iekārtu izpēti. Attēlā pa kreisi: doc. G.Ikaunieks, attēlā pa labi no kreisās puses: lekt. E.Kassaliete, doc. P.Cikmačs un prof. I.Lācis.

aizstāvētos doktora darbus.

Jau 1992.gadā, lai apjaustu, kas ir aktuāls redzes zinātnē un paziņotu pārējiem par mūsu aktivitātēm optometrijā, tika organizēta starptautiskā konference. Tā notika Jūrmalā 1992.gada septembrī. Tajā bez Latvijas speciālistiem, piedalījās arī Itālijas optometristu grupa. No labi

Optometristi pēc LOOA un LU Optometrijas un redzes zinātnes nodaļas kopīgi rīkotās konferences 2013.gadā.

atpazīstamiem pētniekiem redzes zinātnē konferencē piedalījās Lielbritānijas optometrijas skolas redzams pārstāvis M.Volffe, A.Minikiello, kurš ilgu laiku bija strādājis optometrijas jomā Kanādā, Krievijas pārstāvis V.Kolotovs un citi. 1994.gada septembrī notika otrā šāda veida konference, kura bija daudz plašāk pārstāvēta. No ārzemju dalībniekiem šoreiz jāmin J.S.Rozenblūms un T.Kaščenko no Krievijas, A.Pitta un A.M.Ruņģe no Austrālijas, J.P.Rozens un J.P.Petrakjans no Francijas, P.Davisons no Īrijas, R.Sandors un U.Ellerfilds no Zviedrijas. Uzstājās arī liela gru-

pa Itālijas klīnisko optometristu ar profesoru S.Villani priekšgalā. Konferencē tika nolasīti referāti par redzes funkciju pasliktināšanos, redzes treniņiem, par oftalmoloģijas problēmām, kā arī par optometrijas studijām universitātes programmās. Konferencē piedalījās arī lielākā

daļa Latvijas oftalmologu. Konferences noslēgumā asā diskusijā balsojot tika pieņemta rezolūcija par optometrijas nepieciešamību Latvijā. Rezolūcija uzsvēra, ka Latvijas oftalmologu un optometristu tā laika sadarbība atbilst primārās redzes aprūpes modeļiem ASV, Kanādā, Lielbritānijā un Īrijā un redzes primārās aprūpes attīstības tendencēm Eiropā. Tā secināja, ka racionāla oftalmologu un optometristu sadarbība ir viens no pamatnosacījumiem, lai iedzīvotāji saņemtu savlaicīgu, efektīvu, ekonomiski un zinātniski pamatotu palīdzību redzes traucējumu novēršanā. “Ekonomiski pamatots” šeit nozīmē, ka attīstot optometristu izglītošanu tiek optimizēta redzes speciālistu sagatavošana, ietaupot studiju laiku un tām nepieciešamos līdzekļus. Rezolūcija norādīja, ka Latvijā jāizstrādā un jāpieņem tādi optometristu darbību regulējoši likumi, kas sadalītu pienākumus, tiesības un atbildības sfēras starp oftalmologiem un optometristiem, veicinātu acu ārstu, ģimenes ārstu un optometristu ieinteresētību sadarbībā un uzlabotu iedzīvotāju veselības aprūpi. 1998.gadā Rīgā kopā ar Latvija Oftalmologu asociāciju tika noorganizēta Baltija valstu oftalmologu un optometristu konference.

Latvijas Optometristu un optiķu asociācija, nodaļas sadarbības piemēri

Kopš 1991.gada Latvijā ir notikušas lielas izmaiņas redzes primārās aprūpes jomā. Jaunas optometrista profesijas parādīšanās darba tirgū radīja konkurenci un nepieciešamību arī pārējiem redzes aprūpes speciālistiem pilnveidoties. Valsts uzņēmuma “Latvijas optika” privatizācijas un tirgus pieprasījuma pieauguma rezultātā radās jauni optikas privāti uzņēmumi. Piemēram, “Cobergs”, “Prizma-017”, “Latvijas Universitātes optometrijas centrs”, “Hensona kontaktlēcu laboratorija” Rīgā, “Grundoptika” Valmierā, “Sanus” Liepājā, “Estis” Venspīlī, kā arī jaunas optikas Saldū, Talsos, Tukumā, Jelgavā un citās Latvijas pilsētās. 1995.gadā trīs cilvēku grupa ar dakteri I.Solomatinu priekšgalā reģistrē Latvijas optikas preču ražotāju asociāciju un aicina pārējos interesentus iestāties šajā asociācijā. Taču kopējā sanāksmē optiķu un optometristu sabiedrības vairākums noraida šo iniciatīvu un nolemj veidot savu profesionālo asociāciju. Jaunās asociācijas izveidošanas iniciatīvu uzņemas Optometrijas un redzes zinātnes nodaļas pasniedzēji. Lai izstrādātu jaunās asociācijas statūtus tiek izveidota darba grupa, kurā piedalījās I.Vītols, I.Lācis, V.Grabovskis, J.Dzenis, P.Cikmačs, I.Ramans, G.Bērzs, J.Kehts, V.Pumpurs, I.Hercoga, A.Balgalve. 1997.gada 14.jūnijā LU FMF telpās Zeļļu ielā 8 Latvijas optometristi, oftalmologi un optiķi nobalsoja par Latvijas Optometristu un optiķu asociācijas izveidošanu un tās vadītājiem. Par pirmo asociācijas prezidentu kļuva P.Cikmačs, par valdes priekšsēdētāju I.Ramans. Patlaban LOOA valdes priekšsēdētāja jau vairāk nekā desmit gadus ir A.Balgalve. LOOA apvieno gandrīz 200 biedru, tā nereti uzņemas likumdošanas iniciatora lomu, nodarbojas ar biedru tālākizglītības organizēšanu valstī. Tā ir Latvijas optometristu pārstāvis starptautisko profesionālo optometrijas un optikas organizāciju darbā.

Nodaļas studenti aktīvi iesaistās LOOA darbā, kā arī viņi piedāvā bezmaksas redzes pārbaudes skolās un mazuļiem. Profesionālā maģistra studiju programmā studentiem tiek īstenota klīniskā prakse katrā studiju semestrī. Klīniskajā praksē III, kurā uz redzes pārbaudēm tiek aicināts jebkurš interesents, studenti pasniedzēja uzraudzībā veic pilnvērtīgas redzes pārbaudes bez maksas. Nepieciešamības gadījumā pacientam tiek izrakstīta arī briļļu recepte. Šajā klīniskajā praksē no 2010.gada, kad profesionālā maģistra studiju programma uzsāka darbību, līdz 2014.gadam kopumā ir veiktas aptuveni 1500 bezmaksas redzes pārbaudes Latvijas iedzīvotājiem.

Klīniskajā praksē IV starp Latvijas Universitāti un lielākajiem optikas uzņēmumiem Latvijā ir noslēgti sadarbības līgumi, lai katru studentu individuāli varētu uz prakses laiku piesaistīt vienam optometristam – profesionālim kādā no optikas uzņēmumiem. Šobrīd sadarbība notiek ar tādiem uzņēmumiem kā SIA Optometrijas Centrs, SIA Vision Express Baltija, SIA Briļļu nams, SIA Outlet Optika, SIA OpticLab, SIA Optikas studija, SIA Oftalmoloģijas sabiedrība Grund-opt, SIA Libleina, SIA Optika KK, SIA Cik-OPT, SIA Henson, SIA, Gallus PRO u.c.

Optometrijas un redzes zinātnes nodaļai ir sadarbības partneri kaimiņvalstīs, piemēram Tallinas optometrijas koledža. Mums ir izveidojusies visai simetriska ERASMUS studentu apmaiņa, starp LU un Madrides vai Kārdifas universitātēm. Mūsu studenti regulāri dodas apmaiņas programmā arī uz Austrumsomijas universitāti Joensu.

Nodaļas darbinieku uzņēmējdarbība redzes aprūpē

Uzsākot optometrijas studiju programmu Latvijas Universitātē, bija acīmredzams, ka studentiem ir nepieciešama prakses vieta. Tai jābūt struktūrvienībai, kur students var iegūt iemaņas, izmeklējot redzi pacientiem, izgatavojot brilles, kā arī piedāvājot plašu optikas preču klāstu. Tāda prakses vieta var būt moderns optikas uzņēmums ar pietiekoši plašu savu klientu loku. Universitātes finansiālais stāvoklis neļāva tādu struktūru radīt pie Universitātes. V.Grabovskis un J.Dzenis nāca ar ideju izveidot privātu uzņēmumu, kurš klientiem veiktu redzes korekciju, sevi finansiāli nodrošinātu un būtu prakses bāze studentiem. Piedalīties uzņēmuma veidošanā tika uzaicināti visi nodaļas darbinieki, un citas ar optometrijas ieviešanu Latvijas Universitātē saistītas personas. Ieguldīt naudu un kļūt par uzņēmuma dibinātājiem pieteicās 14 privātpersonas. Uzņēmuma veidošanas pamatkapitāls bija 2000 Ls, tātad desmit reišu lielāks, kā to prasīja uzņēmumu reģistrs. Tas liecināja par jaunizveidotā uzņēmuma nopietniem nolūkiem. Bija jāizvēlas uzņēmuma nosaukums. Optometrija bija tas vārds, ko dibinātāji propagandēja sabiedrībā. Tāpēc loģiski uzņēmumam izvēlējās vārdu "Optometrijas centrs". Lai sasaistītu uzņēmumu ar dibinātāju piederību un uzsvērtu to kā prakses vietu studentiem, uzņēmumam pievienoja Latvijas Universitātes vārdu. 1992.gadā 30.novembrī tika noslēgts līgums ar Latvijas Universitāti par tās vārda izmantošanu. 1992.gada 8.decembrī uzņēmumu reģistrā tiek reģistrēts SIA "Latvijas Universitātes Optometrijas centrs". Uzņēmuma veidošanā un attīstībā lielu ieguldījumu deva V.Grabovskis veicot organizatorisko darbu, J.Dzenis vadot tā finanses, I.Butlere pieskatot pārdošanu un attīstot modes stilu ietvariem, bet S.Āboltiņa organizējot grāmatvedības uzskaiti. 1993.gada janvārī Ķengaraga ielā 8 atklāja pirmo LU Optometrijas centra optikas salonu. Labi profesionāli optometriisti, plašs optisko lēcu piedāvājums, materiāli tieši no ārzemju piegādātājiem un kvalitātei atbilstošas cenas veicināja šī salona popularitāti. Salons Ķengaraga ielā 8 veiksmīgi darbojas arī patlaban. Savukārt, SIA "Optometrijas Centrs", ar 50 optikas saloniem Rīgā, reģionos un Lietuvā ir viens no vadošajiem optometrijas uzņēmumiem Latvijā. Tajā strādā daudzi no LU Optometrijas un redzes zinātnes nodaļas absolventiem. Arī lielākā daļa optometrijas studentu savas praktiskās iemaņas iegūst tieši šajā uzņēmumā.

